«Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամ

«Նախադպրոցական հաստատության մանկավարժական աշխատողների մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների զարգացման» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Սաների իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունը

Դաստիարակ՝ Էդիտա Մուրադյան

Մանկապարտեզ՝ «23»ՀՈԱԿ

2023թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ

1. Ներածություն ……..3
2. Տեսական մաս առաջին գլուխ……7
3. Հետազոտական աշխատանքներ……..12
4. Գործնական մաս երկրորդ գլուխ……..17
5. Եզրակացություն և առաջարկություններ……19
6. Օգտագործված գրականության ցանկ……..20

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը: Երեխաների իրավուեքների ու ազաաություեների, օրինական շահերի պաշապանությունն ու ապահովումը մեր օրերում պետաիրավական կարևորագույն հիմնահարցերից մեկն է: Երեխաները բոլոր ժամանակաշրջաններում և հասարակարգերում մշապես եղել են հասարակության ամենաանպաշապան և խոցելի խավը: Երեխաները ցանկացած պեաության և հասարակության ապագան են և նրանից, թե որքանով են պաշապանված նրանց իրավունքներն ու ազաաությունները, արժանապաավությունը, կախված է նաև հասարակության ապագան: Ինչպես ցանկացած քաղաքակիրթ պեաություն, որն իր առաջնահերթ գործառույթներից է համարում հասարակության անչափահաս անդամների պաշապանությունը, Հայասաանի Հանրապեաությունը ևս հոգաաարություն է դրսևորում իր ապագա քաղաքացիների բարոյապես, ֆիզիկապես, մաավոր ճիշա զարգացման ու դասաիարակության հանդեպ:

30 տարի առաջ' 1989 թ-ին ընդանեյով Միավորված ազգերի կազմակերպության Երեխայի իրավուքնների մասին կոնվենցիան աշխարհի ղեկավարները պատմական խոստում տվեցին աշխարհի բոլոր երեխաներին: Մանկության վերաբերյալ այս միջազգային համաձայնագիրը Հայաստանը վավերացրել է 1992 թ-ին:

Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան, անգին դարձնելով երեխայի իրավունքներն ու պահանջելով պաշտպանել դրանք, ամբողջովին փոխել է երեխաների հանդեպ իրավունքը: Սակայն, նույնիսկ 30 տարի անց, շա՛տ երեխաննր լիարժեք մանկություն չեն ունենում:

Երեխաները և երիտասարդները օժտվածեն մարդկային միևնույն ընդհանուր իրավունքներով, ինչպես նաև հատուկ իրավունքներ, որոնցով որոնցով ճանաչվում են նրանց կարիքները:

Նրանք մարդկային էակներ են և իրենց իսկ իրավունքների սուբյեկտներ:

Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան սահմանում է իրավունքներ, որոնք պետք է իրացվեն, որպեսզի երեխաները զարգացնեն իրենց ողջ ներուժը:

Կոնվենցիան առաջարկում է հասկացություն, համաձայն որի՝ երեխան դիտվում է որպես անհատ և որպես ընտանիքի ու համայնքի անդամ՝ օժտված իր տարիքին և զարգացման փուլին հարիր իրավունքներով ու պարտականություններով:
Երեխաների իրավունքների այսպիսի ընկալմամբ Կոնվենցիան ուշադրությունը սևեռում է երեխայի վրա՝ ամբողջությամբ վերցրած:

Կոնվենցիան ճանաչում է բոլոր երեաների հիմնարար մարդկային արժանապատվությունը և նրանց բարեկեցությունն ու զարգացումն ապահովելու հրատապությունը: Այն հստակեցնում է գաղափարը, որ կյանքի տարրական որակի իրավունք պետք է ունենան բոլոր երեխաները, և դա չպետք է լինի միայն մի քանիսի արտոնությունը:

Քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական փոփոխություններն ուղիղ համեմատական են երեխաների կարգավիճակին: Պատահական չէ, որ մեր երկրի անկախացումից հետո ընկած ժամանակաշրջանում պետությունն առավել մեծ ուշադրություն է դարձնում ընտանիքի և երեխայի շահերի պաշապանությանը կատարելագործելով օրենսդրական դաշտը հիմք ունենալով միջազգային-իրավական մի շարք փաստաթղթեր:

Չնայած այս ոլորտում մեծ թվով իրավական ակաերի առկայությանը, որոնք երաշխավորում են երեխայի իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության, օրինական շահերի ապահովումը, այնուամենայնիվ նրանց իրական պաշտպանվածության աստիճանը չի կարելի գնահատել բավարար:
Թեման եղել և մնում է *արդիական,* քանի որ երեխաների լավագույն շահերի համար արժեքավոր բարոյական և իրավական պրակտիկայի ձևավորումը կարևորագույն խնդիրներից է: Սա նշանակում է, որ յուրաքանչուր տարիքային ժամանակահատվածում երեխային պետք է ապահովվի հնարաւորինս լիարժեք նյութական և այլ օգուտներ, որոնք նրան անհրաժեշտ են կյանքի և լիարժեք զարգացման համար: Խնամքից և ուշադրությունից զրկված երեխան չունի նորմալ աճի և առողջ զարգացման երկրորդ հնարավարություն, ուստի պետք է առաջնահերթ ուշաադրություն դարձնել երեխաների պաշտպանության խնդրին:

Ապահովելով սաների իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունը, կունենանք առողջ հասարակություն

բարձր արժեհամակարգով: Եվ հենց այս հասարակության ճիշտ ձևավորման հիմքը նախադպրոցական տարիքն է:

Հետազոտության նպատակն է երեղաների մեջ իրենց իրավունքների և ազատությունների մասին տարեկան պատկերացումներ ձևավորելու, այլ մարդկանց և նրանց իրավունքների նկատմամբ հարգանքն ու հանդուրժողականությունը զարգացնելու համար կարևոր է ոչ միայն գիտելիքներ տալը, այլև պայմաններ ստեղծել դրանց գործնական կիրառման համար:

Երեխաների իրավունքներն ու ազատությունները, պետական մակարդակով նրանց ապահովման ու պաշտպանության հետ կապված հարցերը, չնայած դրանց տեսական ու գործնական նշանակությանը, հայկական իարվագիտության, ինչպես նաև մանկավարժության հատուկ հետազոտության առարկա չեն դարձել: Նշված հիմնահարցի միայն այս կամ այն կողմերը հետազոտվել են Է. Գրինի, Ա. Երիցյանի, Վ. Այվազյանի, Ա. Առաքելյանի, Գ. Հարությունյաի, Ա. Թոփուզյանի և այլոց աշխատություններում:

Առկա բոլոր ուսումնասիրությունները հիմնականում նվիրված են միայն երեխայի առանձին իրավունքների կամ հիմնահարցերի ուսումնասիրմանը, այլ ոչ թե նրանց ամբողջական լուսաբանմանը կամ էլ երեխայի իրավական կարգավիճակն ուսումնասիրել են որպես իրավունքի մեծահասակ սուբյեկտների իրավական կարգավիճակի բաղկացուցիչ մաս:

Հետազոտության օգտակարություններն են Երեխաների իրավունքներն ու ազատությունները, օրինական շահերի պաշտպանվածությունն արդյունավետ կլինեն, եթե.

- Ներկայացնել երեխայի ազատության, պատվի և, արժանապատվության պաշտպանության իրավունքները:
- Բացահայտել նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում երեխայի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված աշխատանքների համակարգի ստեղծումն իրականացնելու պայմանները:
- Դիտարկել երեխաների պաշտպանության խնդիրը սոցիալ-իրավական և հոգեբանական-մանկավարժական ուղղությամբ:

- Ներկայացնել երեխայի իրավունքների պաշտպանության՝ միջազգային հանրության ընդունած փաստաթղթերը:

Զարգացնել երեխայի սոցիալական հմտությունները, հաղորդակցական իրավասությունը: Մշակել հարգանք և հանդուրժողականություն' անկախ ծագումից, ռասայից և ազգությունից, լեզվից, սեռից, տարիքից, անձնական և վարքային ինքնությունից. Ներառյալ արտաքին տեսքը և ֆիզիկական թերությունները:

Նպաստել ինքնագնահատականի ձևավորմանը, իրենց իրավունքների և ազատությունների իրազեկման պատասխանաավության զգացում մեկ այլ անձի համար:

Խթանել ուրիշների արժեապատվության և անձնական իրավունքների նկատմամբ հարգանքը:

Բացատրել սոցիալական նորմերր և վարքագծի կանոնները:

- ՀՀ-ում իրականացվեն օրենսդրական կարգավորումներ ուղղված երեխայի իրավական կարգավիճակի ամրապնդմանը.
- Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ներպետական մեխանիզմն առավել արդյունավետ դարձնելու համար ստեղծվի երեխաների իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտ հիմնված ինքնավարության, անկախության, անկողմնակալության, թափանցիկության արդարության, պրոֆեսիոնալիզմի և բազմակարծության սկզբունքների վրա.
- Երեխայի հետ առնչվող մասնագիտական հաստատությունների աշխատակիցների հատուկ մասնագիտական և հոգեբանական գիտելիքների տիրապետման և համապատասխան պատրաստվածության ապահովում:
- Երեխաներին իրենց տարիքին համապատասխան ձևով ծանոթացնել մարդու իրավունքների պաշտպանության հիմնական փաստաթղթերին:

ԳԼՈՒԽ I

Սաների իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունն ուսումնադաստրակչական գործընթացում:

«… Միայն այն բանի համաձայն,
թե ինչպես է հասակակությունը պաշտպանում և խնամում իր երեխաներին,
չափվում է նրա մարդկայնությունը և ձևավորում նրա ապագան »: (Ջեյմս Գրաետ)

Աշխարհի մարդիկ բոլորն էլ միատեսակ կենսական կարիքներ ունեն' սննդի, կացարանի, առողջության, սիրո, բարեկամության և այլն: Մինչդեռ հաճախ այս հիմնական կարիքները չեն բավարարվում: Ամենամեծ անարդարությունը, թերևս, չքավորությունն է, որի պատճառով մարդը զրկվում է կենսական կարիքները բավարարելու իր իրավունքից: Իրավազրկության պատճառ է նաև խտրականությունը՝ լինի դա ռասսայական, սեռային, կրոնական, թե՝ այլ: Ամեն հասարակություն հույս ունի, որ իր երեխաները մեծանալուվ՝ ունակ ու պատասխանատու քաղաքացիներ կդառնան և ի վիճակի կլինեն գործել ի նպաստ և ի բարորություն այս հասարակության: Մինչդեռ երեխան, որը զրկված է իր հիմնական իրավունքներից, չի կարող մեծանալ որպես հոգատար, ուրիշի իրավունքները հարգող, գործուն դիրքորոշում ունեցող անհատ:

Պատմությունը ցույց է տափս, որ երջանիկ մանկության մասին կարգախոսները, որոնք ամրագրված չեն իրավական ակտերով, հիմնված չեն պետության ուժեղ և արդար քաղաքականության վրա և չեն ստանում նյութական և ֆինանսական աջակցություն որպես աճող սերնդի բնականոն կենսագործունեության գրավականներ, այդպես էլ մնում են դատարկ բարձրագոչ խոսքեր: Ի տարբերություն ազգային իրավունքի միջազգային իրավունքի նորմերով ավելի վաղ են ամրագրվել հասարակության առավել խոցելի խմբերի պաշտպանությանն ուղղված միջոցներ բոլոր նրանց համար, ովքեր զուրկ են իրենց իրավունքները պաշտպանելու իրական հնարավորություններից: Այդ խմբին առաջին հերթին դասվում են երեխաները:

Առաջին համաշխարհային պատերազմից անմիջապես հետո Ազգերի Լիգայի շրջանակներում ստեղծվեց երեխաների մասին հոգածության Միջազգային ասոցիացիան: 1924թ.-ին ընդունվեց Երեխայի իրավունքների Ժնևյան հռչակագիրը: Երեխայի իրավունքների մասին հռչակագիրը ստեղծեց երեխայի նկաամամբ վերաբերմունքի նոր մոդել որը ելակետ հանդիսացավ ընտանիքում և հասարակության մեջ երեխայի կարգավիճակի փոփոխության համար: Այդ առնչությամբ հետաքրքրական է հեանյալ միտքը, որ ժամանակակից իրավագետներից և ոչ մեկն այլևս չի վիճարկում այն փասաը, որ երեխան հանդիսանում է իրավունքների ու ազատությունների ինքնուրույն կրող, հետևաբար իրավունքի հատուկ սուբյեկտ [6, էջ 21]:

ՄԱԿ-ի գլխավոր քարաուղար Քոֆի Անանը նշել է, որ մենք պեաք է լսենք երեխաների ձայնը և ապահովենք նրանց մասնակցությունը: Երեխաները և պատանիները ստեղծագործող քաղաքացիներ են և ընդունակ են մեծերին օգնել բոլորի համար ավելի լավ ապագա կառուցելու գործում: Մենք մեծերս պեաք է հարգենք նրանց կարծիք հայտնելու իրավունքը և իրենց կյանքին վերաբերող բոլոր հարցերի լուծմանը մասնակցելու իրավունքը ելնելով նրանց աարիքից և հասունության մակարդակից [3, 16 էջ]:

ՀՀ Սահմանադրության 36-րդ հոդվածի 1-ին կեաի համաձայն ընաանիքը, մայրությունը և մանկությունը գանվում են հասարակության և պեաության պաշտպանության և հովանավորության ներքո: Պետությունը երաշխավորում է երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը և ելնում է ընտանիքի ամրապնդման, ընտանիքի բոլոր անդամների փոխադարձ օգնության և պատասխանատվության, ընտանիքում երեխայի դաստիարակության առաջնայնության, ընտանիքի անդամների կողմից իրենց իրավունքների անարգել իրականացումն ապահովելու, այդ իրավունքների դատական պաշտպանության հնարավորության անհրաժեշտությունից [4, էջ 546]:

Կոնվեցիայում շարադրվում են նաև հատուկ կարիք ունեցող երեխաների իրավունքները, մեծ տեղ է տրվում դպրոցական կարգապահությանը որպես երեխաների անվտանգության երաշխիք:

ՀՀ-ում «Երեխաների իրավունքների մասին» օրենքն ընդունվել է 1996թ. մայիսի 21- ին: Օրենքը մի կողմից սահմանում է երեխայի իրավունքները, մյուս կողմից ամրագրում է պետության, համապատասխան մարմինների, քաղաքացիների պարտականությունները երեխաների իրավունքների ուազատությունների պաշտպանության բնագավառում: Մասնավորապես օրենքն ամրագրում է երեխայի կյանքի, անվան և քաղաքացիության, առողջության պահպանման, անհրաժեշտ կենսապայմաններ ունենալու, բռնությունիցերեխաների պաշտպանության, երեխաների մտքի, խղճի ազատության, կրթության, ընտանիքում ապրելու, ընտանիքում երեխաների իրավունքները պաշտպանելու, բնակության տարածության, ժառանգություն ստանալու, մշակութային արժեքներին հաղորդակցվելու, աշխատանքի, հանգստի, միավորումներին անդամակցելու, անվանգության ապահովման, պաավի և արժանապաավության պաշապանության և այլ իրավունքներ: Այսպիսով, օրենքը կյանքի բոլոր ոլորաներում երեխայի շահերի պաշապանությաննն ուղղված օրենսդրական նորմ է, որաեղ երեխան իրավունքի ինքնուրույն սուբյեկա է, և, քանի որ, ի աարբերություն մեծերի, հաաուկ պաշապանության կարիք ունի, ուսաի պեաությունը ոչ միայն սահմանում է հաաուկ իրավունքներ, այլ աալիս է դրանց իրականացման համար հաաուկ երաշխիքներ:

Նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում երեխայի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված աշխատանքների համակարգի ստեղծումն իրականացնելու համար կատարվել է հետնյալը.

- մշակվել է պլանավորմսւն համսւկարդ,
- այս ուղղությամբ ցուցտբերել է գիտամեթոդական աջակցություն,
- պատրաստվել է դիդակտիկ նյութեր»
- սահմանվել է աշխատանքի բովանդակութիունը,
- ստեղծվել են դրա կազմակերպման ձևեր' ուսումնական գործընթացի բոլոր մասնակիցների մակարդակով:

Կոնվենցիայի դրույթների իրականացումը սկսվեց ախտորոշմամբ, հարցաքննության, թեստավորման միջոցով խնդրի տարբեր ասպեկտների բացահայտմամբ և \այլն:

Բացահայտվել են դրանց փոխազդեցության հետեյալ ձևերը.

- դերային խաղեր,
- մրցույթներ,
- հանդիպումներ հետաքրքիր մարդկանց հետ
- քննարկումներ

Մենք մի տեսակ սոցիալական պատվեր ենք կատարում՝ մեզ հանձնարարված է կրթել աշխատող սերունդ, որը ցանկանում է և կարող է քաղաքակիրթ պետությունում հարուստ մարդ դառնալ: Անհնար է հաշվի չառնել այն փաստը, որ մենք ապրում ենք բաց հասարակության մեջ, ինտեգրված համաշխարհային մշակույթին, տնաեսությանը, հետևաբար, մեր աշակերտները պետք է ոչ միայն հարմարվեն կյանքի վոփոխված պայմաններին, այյև ակտիվորեն ներգրավվեն սոցիալտնտեսական վերափոխումների գործընթացում: Մեր օգնությամբ նրանք ստիպված են լինելու վերականգնել երկրի ոչ միայն տնտեսական, այլև բարոյական արժանապատվությունը, քանի որ ոչինչ ավելի սարսափելի չի կարող լինել, քան հասարակության բարոյական աղքատացումը: Այդ իսկ պատճառով հատկապես մտահոգ են երեխաների հոգևոր և բարոյական խնդիրները:

Ժամանակակից պայմաններում նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունները հաճախ ստիպված են դիմակայել շրջակա միջավայրին՝ պաշտպանելով երեխայի շահերը: ԵՎ այդքան հաճախ, ցավո,. ամենամոտ մարդիկ՝ ծնողները, դառնում են այս ագրեսիվ միջավայրի ներկայացուցիչներ:

Ընտանիքը ցանկացած պետույթյան հիմքն է, իսկ երեխաները՝ նրա ապսուգան: Եվ հետևաբար, թե ինչպես ենք մենք վերաբերվում բնակչության այս ամախոցելի հատվսծին, կարելի է դատել հասարակության բարոյական առողջության մասին: Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան հստակ սահմանում է, որ յուրաքանչյուր երեխա ունի կյանքի իրավունք, անուն, քաղաքացիություն, ընտանիքում (բնիկ կամ ոլդեգրող) ապրելու և դաստիարակվելու, ծնողներին ճանաչելու իրավունք:

Հաշվի առնելով կրթության համակարգը և երեխայի իրավունքների համակարգը՝ այս երկու համակարգերի փոխադարձ ազդեցության և զարգացման մասին խոսելու առիթ կա: Նախադպրոցական կրթության համակարգը, նախադպրոցական ուսումնական հասաատությունը այն վայրն է, որտեղ երեխան

անցկացնում է իր ժամանակի մեծ մասը, և հենց այստեղ է, որ կարող է առավելագույնս ոտնահարվել նրա իրավունքները: Սակայն հենց նախադպրոցական կրթության համակարգի շրջանակներում կարող է ստեղծվել մի մեխանիզմ, որը միավորում է երեխաների իրավունքների պաշտպանության խնդիրներով զբաղվող տարբեր պետական կառույցների ջանքերը:

Երեխաների լավագույն շահերի համար արժեքավոր բարոյական և իրավական պրակտիկայի ձևավորումը կարևորագույն խնդիրներից է: Սա նշանակում է . որ յուրաքանչյուր տարիքային ժամանակահատվածում երեխային պետք է ապահովվի հնարավորինս լիարժեք նյութական և այլ օգուտներով, որոնք նրան անհրաժեշտ են կյանքի և լիարժեք զարգացման համար:

Խնամքից և ուշադրությունից զրկված երեխան չունի նորմալ աճի և. առողջ զարգացման երկրորդ հնարավորություն, ուստի պետք է առաջնահերթ ուշադրություն դարձնել բոլոր մակարդակներում երեխաների պաշտպանության խնդրին: Այս խնդիրը պայմանականորեն դիտարկվում է երկու ուղղությամբ՝ սոցիալ-իրավական և հոգեբանականմանկավարժական:

> Սոցիալական և իրավական ուղղությունը ներառում է օրենսդրական աջակցություն երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը, սոցիալական, կրթական, մշակութային և այլ մանկական հաստատությունների համակարգի ստեղծումը:

> Հոգեբանական և մանկավարժական ուղղությունը ենթադրում է բարենպաստ պայմանների ստեղծում՝ համապատասխան մթնոլորտ, ապրելակերպ, շփում ընտանիքում և Ուսումնական հաստատությունում:

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Զրուցել և քննարկել ենք սաների իրավունքների, ազատությունների, պատվի ու արժանապատպատվության պաշտպանության վերաբերյալ տարբեր հարցեր: Կատարվել է աշխատանք նաև ծնողների հետ: Անցկացվել են ծնողական ժողովներ, խորհրդակցություններ ծնողների համար «Երեխայի իրավունքները՝ դրանց պահպանումն ընտանիքում» թեմայով:

Փոխազդեցության համակարգը հետևյալն է

- կազմակերպված ուսուցում,
- մեծահասակի և երեխայի համատեղ գործունեություն,
- երեխաների անկախ գործունեություն,

Կրթության կազմակերպված ձևը ներառում է,

Ներածություն մարդու իրավունքներին,

Զրույցներ էթիկական թեմաների շուրջ,

Դերային խաղեր, դրամատիզացիաներ, խաղեր,

Ֆիզիկական կուլտուրա և առողջարար գործունեություն,

Տեսողական, աշխատանքային գործունեություն,

Խաղեր և վարժություններ հուզական ոլորտի, հաղորդակցման հմտությունների զարգացման համար,

Խնդիր-որոնողական գործունեություն (տարբեր իրավիճակների լուծում),

Երեխաների անկախ գործունեութիունը ներառում է.

Խնդրային իրվիճակների ստեղծում, անկախ դիտարկումների առաջադրաեքներ: Տարբեր տեսակի խաղեր, արտադրողական գործունեություն, շարժիչային գործունեություն:

Մեր մանկապարտեզում իրավաբանակսւն կրթության վրա աշխատանքը բաղկացած է 3 հիմնական կետից

- Աշխատանքներ երեխաների հետ
- Աշխատանք մանկավարժների հետ
- Աշխատանք ծնողների հետ

Նախադպրոցական տարիքի երեխաների իրավական կրթությունը իրավական գիտակցության հիմքերի ձեավորումն է:

Երեխաներին պետք՝ է սովորեցնել ինքնավստահություն ինքնահարգանք և հարգանք ուրիշների նկատմամբ:

Ինքնագիտակցության և հանդուրժողականության ամբողջականություն — սա նախադպրոցական տարիքի երեխաների իրավական կրթության հիմքն է:

<u>Երեխաների հետ աշխատանքի ձևերը.</u>

Հատուկ կազմակերպված պարապունք «Խաղալ իրավունքնեք ի մասին խաղ»

<u>Պոսաաունքի ձևը</u> շարժական է և փոփոխվում է՝ կախված առաջադրանքներից:

<u>Պարապունքները ներառում են</u> բարոյական առաջադրանքներ, քանի որ ցանկացած կրթական իրավիճակ պետք է կրի կրթության պահը:

Աշխատանքի հիմնական սկզբունքը երեխաներին հնարավորություն տալն է իմանալ իրենց շրջապատող աշխարհի մասին կոնկրետ արարքների և գործո ղությունների սեփական փորձի հիման վրա:

Պարապմունքներն անցկացվում են ամիսը մէկ անգամ: Նախնական աշխատանքն ու նյութի համախմբման աշխատանքները կատարվում են ամենօրյա անկախ կամ համատեղ գործունեության մեջ, ինչը թույլ է տալս խուսափել երեխաների ավելորդ գեր կազմակերպումից:

<u>Դերային, թաթերական և դեդակտիկ խաղեր.</u>

Խաղեր և վարժություններ հուզական ոլորտի, էմպաթիայի, հաղորդակցման հմտությունների զարգացման համար:

<u>Երեխաների հետ աշխատելու մեթոդներ.</u>

Օգաագործելով հայտնի հեքիաթների սյուժեները (նկարազարդումներ, տեսանյութեր, ֆիլմեր), զրույց կարդացածի և դիտվածի մասին:

Խնդրահարույց խնդիրներ լուծել, լուծումներ գտնել իմ անունից կամ հերոսի անունից. Եթե ես տգեդ բադլ ինեի, եթե ես ոսկե ձկնիկ բռնեի.

<u>Դիդակտիկ խաղեր'</u> «Ես իրավունք ունեմ.» , «Ո՞ւմ իրավունքները են ոտնահարվում», «Անվանիր հերոսների իրավունքները». «Ընտրիր ճիշար»:

<u>Դիտարկում.</u> Օրինակ, մենք երեխաներին հրավիրում ենք դիտել, թե ինչպես են մտերիմ մարդիկ վերաբերվում միմյանց, ներո՛ւմ են արդյոք վիրավորանքները, ինչպես

են իրենց ընկերները վերաբերվում վիրավորողներին, ինչն է հաճելի և վշտացնում ընկերներին և հարազատներին: Այս տեխնիկան նպաստում է երեխաների մեջ կարեկցանքի և հուզական արձագանքման զարգացմանը, հետեաբսւր՝ ընկերության, ուշադրության և խնամքի իրավունքի իրացմանը:

Պատկերների ընդունում.

Թուլ է տալիս երեխաներին սովորեցնել նրբանկատորեն զգալ իրենց շրջապատող աշխարհի փոփոխությունը: Այսպիսով փակելով աչքերը. երեխաները պատկերացնում են, որ մրջյունի չափ են փոքրացել ու սողում են քարի վրա: Փոքրիկ անպաշտպան մրջյուն զգալով՝ երեխան փորձում է կիսվել իր ապավորություններով: Նախադպրոցականները նրբորեն ընկալում են, որ բոլոր կենդանի էակները պաշտպանության կարիք ունեն, ինչը նշանակում է, որ ձեր շրջապատի մարդիկ նույնպես համակրանք, ջերմություն և օգնություն են պահանջում:

Դրամատիզացիայի մեթոդը երեխաներին սովորեցնում է «զգալ» ուրիշի մեջ, մտնել նրա դիրքի մեջ: Ցուրաքսունչյուր երեխա ունի «թատերական բնազդ»՝ խաղի միջոցով մյուսի դերը խաղալու ցանկություն՝ դրանով իսկ ընդլայնելով իր էության սահմանները: Սա օգնում է ավելի սուր արձագանքել շրջապատող մարդկանց կենդանիների պահվածքին:

Խնդիրների որոնման մեթոդները՝ հանելուկեերի գուշակում, հանելուկների լուծում, խաչբառերի լուծում:

Աշխատանք մանկավարժների հետ

Մեծ աշխատանք է տարվել նախադպրոցական դաստիարակների հետ՝ երեխաների հետ աշխատելուն նախապատրաստելու համար. Անցկացվել են խորհրդակցություններ «Երեխայի իրավունքեերի պահպանումը նախադպրոցական և ընտանիքի պայմաններում» թեմայով, սեմինարներ, կլոր սեղաններ:

Մանկապարտեզի դաստիարակը մանկավարժական գործընթացի, այդ թվում՝ իրավաբանական կրթության հիմնական մասնակիցն է: Գործընթացում առաջատարը մեծահասակի և երեխայի համատեղ գործունեությունն է:

Երեխաների մեջ իրավունքեերի և ազատությունների, այլ մարդկանց նկատմամբ հարգանքի և հանդուրժողականության մասին տարրական պատկերացումներ ձևավորելու համար կարևոր է ոչ միայն գիտելիքներ տալը, այլև

պայմաններ ստեղծել դրաեց գործնական կիրառման համար: Երեխան պետք է զբաղվի սովորած արարքների վերարտադրմամբ կողքից տեսնելու, թե ինչպես է այս կամ այն արարքը, ինչ զգացողություններ ու հույզեր է առաջացնում: Որպես այս կամ այն իրավունքը, հասկացությունը պատկերող օրինակներ՝ օգտագործում ենք հեքիաթներ, բանաստեղծություներ, ասացվածքներ: Այնուամենայնիվ, հեքիաթների նյութին երեխաներին մարդու իրավունքներին ծանոթացնելը պետք է շատ ուշադիր իրակ անացվի.

չէ՞ որ հեքիաթներում հերոսների գործողությունների բոլորովին այլ գնահատական կա: Իրավական վարկանիշային համակարգի կիրառումը կարող է հանգեցնել երեխաների հեքիաթների ընկալման խեղաթյուրմանը, լավ կերպարների դատապարտմանը և չարագործների արդարացմանը:

Ծնողների հետ աշխատաեքը.

Իրավական գիտակցության հիմքերր սերմանելու, աշխատանքներն իրականացվել են սաների ծնողեերի հետ համատեղ: Անցկացվել են ծնողական ժողովներ. խորհրդակցություններ ծնողների համար «Երեխայի իրավունքները՝ դրանց պահպանումն ընտանիքում». Ժամանակակից հոգերանական և մանկավարժական հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ ծնողները լուրջ դժվարություններ են ունենում երեխաների ուսուցման և դաստիարակության հարցում: Նրանց անհանգսաացնում է անհնազանդությունը, կոնֆլիկտը, անհավասարակշռությունը, ագրեսիվությունը, հուսահատվում են վատ զարգսւցումից, հետաքրքրասիրության պակասից, պասիվությունից, մանկապարտեզի դասերին վատ հաջողության հասնելուց, բայց ծնողները չգիտեն, թե ինչպես վարվեն դժվարին իրավիճսւկներում:

Պարզվել է, որ ծնողներն իրենց երեխաներին դաստիարակելիս օգտագործում են ֆիզիկական պատիժ, սպառնալիքներ, ահաբեկում և չափից ավել խստություն: Միևնույն ժամանակ, ծնողների մեծ մասը չի կարևորում երեխաների փորձը, չի ձգտում հիմնավորել նրանց գործը՝ համարելով նրանց անիմաստ և անմիտ:

Այս իրավիճակը շատ վտանգավոր է ինչպես երեխայի առողջության, այնպես էլ նրա անհատականության զարգացման համար: Երեխաների նկատմամբ բռնությունն ազդում է նրանց հետագա կյանքի վրա, փոխվում է հոգեկանը. Նրանք այլ կերպ են ընկալում շրջապատող իրականությունը, այլ կերպ են մտածում, այլ կերպ են վարվում:

Ծնողների մեծ մասի իրավական և մանկավարժական մշակույթը ցածր մակարդակի վրա է: Նույնիսկ սովորական, նորմալ ընտանիքում, որտեղ կյանքի սոցիալական վիճակը կրիտիկական չէ, փոքր երեխաների իրավունքների ոտնահարումը, նրանց արժանապատվության նվաստացումը բավականին տարածված երեւույթ է:

Նախադպրոցական հաստատությունում երեխաների իրավունքների պահպանումը, ընտանիքում չարաշահումներից պաշտպանվածությունը կախված է ուսուցչի որակավորումից և նրա մշակույթից: Ուստի մեր խնդիրն է իրականացնել ծնողների իրավական կրթություն, բացահայտել ռիսկային ընտանիքների խմբերը, որոնցում հնաավոր է կամ իրական է երեխայի իրավունքների խախտում, և նպաստել երեխաների իրավուհքների և արժանապատվության պաշտպանությանը:

Նպատակային իրավաբանական կրթության արդյունքում երեխաների մոտ պետք է ձևավորվի իրավունքների և քաղաքացիական վարքագծի այնպիսի յուրացում, որը.

- ակտիվացնում է երեխաների սոցիալական դիրքը, հարստացնում նրանց արժեքային սանդղակը, բարոյականությունը.
- ձևավորում է բարձր բարոյական անձնական որակներ' ակտիվություն, նախաձեռնություն, անկախություն. Ազատորեն ընտրություն կատարելու, որոշումներ կայացնելու ունակություն.
- թույլ է տալիս երեխային ճիշտ վարվել բնության և հասարակության մեջ (երեխան սովորում է լուծել կոնֆլիկտային իրավիճակները նորմատիվ ձևերով' հաշվի առնելով այլ մարդկանց դիրքերը, ցանկությունները, կարիքները, ինչպես նաև ձեռք է բերում իր վարքագծի և կառավարման կամայական վերահսկողության հմտությունները դրանից:
- ապահովում է պատասխանատու վերաբերմունք իր և ուրիշների, բնության նկատմամբ, արթնացնում և բարելավում է հետաքրքրությունը սեփական անձի, իր ներաշխարհի, կարիքների, հետաքրքրությունների համակարգի նկատմամբ, որը ծառայում է որպես ինքնակատարելագործման հոգեբանական հիմքերից մեկը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ-ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ

- **Թեման-** <<ՍԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՈՒ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ, ՊԱՏՎԻ ՈՒ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊՆՈՒԹՅՈՒՆԸ>>
- **Նպատակը** -Սաներիս իրազեկել, որ նրանցից յուրաքանչյուրը ունի պատվի ու արժանապատվության, իրավունքների պաշտպանության, ազատ ապրելու իրավունք:
- Անհրաժեշտ նյութեր, պարագաներ- նկարներ՝ 1 մեծադիր, 20 հատ երեխաների քանակով A4 թղթի վրա տպագրված տարբեր իրավիճակների պատկերներ, A1 թուղթ-1 հատ, գուաշ՝ կարմիր, կապույտ, ծիրանի գույներով, նվազարկիչ, համակարգիչ, հեռախոս:
- **Ընթացքը-** (խթանման փուլ) Մուլտֆիլմի ցուցադրում <<Իրավունքի այբուբեն>>
- Ֆիլմի ավարտից հետո երեխաներին բաժանել եմ յուրաքանչյուրին մի նկար A4 թղթի վրա տպագրված, որոնց վրա պատկերված էին տարբեր իրավիճակներ:

Երեխաները ուշադիր զննելով նկարները հասկանում էին ի՞նչ է պատկերված: Զննելուց հետո հարց եմ տվել երեխաներին, թե ի՞նչ գիտեն իրենց իրավունքների մասին, ի՞նչ է դա, երեխան նայելով իր նկարին վերլուծում է.

-Ես իրավունք ունեմ ազատ խաղալու (ցույց է տալիս նկարը): Մյուս երեխան է կանգնում.

-Մենք իրավունք ունենք բժշկական օգնություն ստանալու:

-Մենք իրավունք ունենք կրթություն ստանալու:

-Մենք իրավունք ունենք խաղաղ ապրելու:

-Մենք իրավունք ունենք լսված լինելու:

-Մենք իրավունք ունենք պաշտպանված լինելու ծեծից, շահագործումից, ոտնձգություններից:

-Մենք իրավունք ունենք կարծիքի, հավատքի ազատության, պատվի և արժանապատվության:

Իմաստի ընկալման փուլ—Ես հայտնեցի երեխաներին, որ նաև երեխաները ունեն պարտականություններ և նրանք գտան պարտականությունների նկարները:

Օր.՝ Երեխաների պարտականությունն է սիրել և հարգել միմյանց:

-Համբերատար լսել մեկմեկու և չընդհատել մեծերի խոսքը:

-Չվատնել լսնունդը, չփչացնել այն:

-Մաքուր պահել միջավայրը:

Որից հետո երեխաներին կանչել եմ գրատախտակի մոտ:

Ձախ կողմում կանգնեցրել եմ իրավունքներ պատկերող նկարներով երեխաներին, աջ կողմում պարտականություններ պատկերող նկարներով երեխաներին, իսկ մեջտեղում կանգնել եմ ես՝ խաղաղության աղավնիները ձեռքիս, ի նշան բոլոր մարդկանց, որոնք ունեն հավասար իրավունքներ և պարտականություններ:

- Ֆիզկուլտ դադար, (աշխուժացնող)-Երգել ենք <<Մենք ուզում ենք խաղաղություն>> երգը և կատարել համապատասխան շարժումներ:

Կշռադատման փուլ-

- Երեխաներին հարցրեցի թե արդյոք տանը ծնողների հետ ևս կքննարկեն իրենց իրավունքների ու պարտականությունների թեմայով:
- Պարապմունքի վերջում մենք բոլորս միասին, զուգաշով մեր ձեռքի հետքը թողեցինք եռագույն դրոշի գույներով՝ ի նշան խաղաղության, ազատության, պատվի և արժանապատվության պահպանմանը: Հիշեցին նաև, որ ունենք երեխաների պաշտպանության օր՝ հունիսի 1-ը:

Ավագ խմբի դաստիարակի վերլուծություն

Հագեցած և բովանդակալից պարապմունք էր, թեման արդիական և ուսանելի: Դաստիարակը իրականացրեց իր առջև դրված նպատակները:

Մեծ աշխատանք էր տարել, ուներ համապատասխան պաստառներ, տեսանյութեր:

Հանգամանորեն ներկայացրեց, որ երեխաները ունեն առողջության, անվճար կրթվելու, պատվի և արժանապատվության պաշտպանության, ինչպես նաև պաշտպանված լինելու իրավունք (ֆիզիկական բռնությունից, շահագործումից), որոնք ամրագրված են «ՄԱԿ-ի կոնվենցիայում»:

Շատ կարևոր թեմա էր ընտրված, որ երեխաները նախադպրոցական տարիքից դաստիարակվեն և դառնան սեփական իրավունքներ և պարտականությունները գիտակցող առողջ բանականությամբ քաղաքացիներ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒՄՆԵՐ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Այսպիսով ուսումնասիրելով սաների իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության պահպանությունն հանգել եմ այն եզրահանգման, որ երեխաների մեջ իրենց իրավունքների և ազատությունների մասին տարրական պատկերացումներ ձևավորելու, այլ մարդկանց և նրանց իրավունքների նկատմամբ հարգանքն ու հանդուրժողականությունը զարգացնելու համար կարևոր է ոչ միայն գիտելիքներ տալը, այլև պայմաններ ստեղծել դրանց գործնական կիրառման համար: Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան հստակ սահմանում է, որ յուրաքանյուր երեխա ունի կյանքի իրավունք, անուն, քաղաքացիություն, ընտանիքում ապրելու և դաստիարակվելու, ծնողներին ճանաչելու իրավունք:

Խնամքից և ուշադրությունից զրկված երեխան չունի նորմալ աճի և առողջ զարգացման երկրորդ հնարավորություն, ուստի պետք է առաջնահերթ ուշադրություն դարձնել բոլոր' մանկապարտեզներում երեխաների պաշտպանության խնդրին:

Կատարելով հետազոտություն նկատեցի, որ ծնողների մեծամասնությունը չի ուսումնասիրել երեխայի պաշտպանությունը վերաբերյալ ոչ մի նյութ, շատ քչերն են հետաքրքված դրանով:

Սաների պաշտպանության վերաբերյալ շխատանքը պետք է կատարել սիստեմատիկ, աստիճանաբար հասնելով այն բանին, որ բոլորը անկախ մասնագիտությունից տեեղյակ լինեն այս ամենի մասին: Մեր մանկապարտեզի մանկավարժները ակտիվ մասնակցելով քննարկմանը վեր հանեցին այս թեմայի կարևորությունը, նշելով, որ այն մեզ համար առաջնային տեղ է զբաղեցնում:

Սա կրելու է շարունական բնույթ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆԿ

1. Եկեք սովորենք երեխայի իրավունքները/Ուղեցույց ուսուցիչների համար/, Երևան, 2001:
2. Երեխայի իրավունքնեը. ինչո՞ւ են դրանք կարևոր (https://www.unicef.^՝rg/armenia/պատմություններ/երեխայի-իրավունքներ-ինչու-են-դրանք-կարևոր)
3. Հանդուրժողականության ուսուցում Դասղեկի ձեռնարկ ԵՐԵՎԱՆ-2008
4. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ Օ Ր ԵՆ Ք Ը ԵՐԵԽԱՅԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ (Ընդունված է Ազգային ժողովի կողմից 29 մայիսի 1996 թ.) https://www.afiis.am'docui ientview.aspx?docID=69115
5. ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության ուղենիշները պաշապանության ոլորաում /Իրավական վերլուծություն/, Երևան, 2017, 71 էջ:
6. ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության ուղենիշները պաշապանության ոլորաում /Իրավական վերլուծություն/, Երևան, 2017, 71 էջ:
7. Թոփուզյան Ա., Երեխաների իրավունքների պաշապանության հիմնախնդիրը ժամանակակից մանկավարժության մեջ, 21-րդ ԴԱՐ, թիվ 3 (21), 2008:
8. Богуславский М.В., Корнетов Г.Б., Антология гуманной педагогики, М., 1999.
9. Кобилова С.А., Леонтьева Е.А., Права ребенка и гарантии их защиты в международном и российцком законодетельстве. Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики: Материалы Всероссийской научно-практической конференции. Екатеринбург, 1999.
10. Права И обязанности ребенка (https://vwtt\oiguskant$ler.e<^ru/npaBa-H-o6a3aHHoc i-ребенка-2)